

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 32+316.48

**ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ НА ФОНІ
ІМПУЛЬСІВ ПАРАДИГМИ “КІНЦЯ ІСТОРІЇ” І
ОСОБЛИВОСТЕЙ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНІ ЛАКБ
(ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА І КАРИБСЬКИЙ
БАСЕЙН)****POLITICAL REGIMES AGAINST
THE BACKGROUND OF THE IMPULSES OF
THE «END OF HISTORY» PARADIGM AND THE
PECULIARITIES OF THE SITUATION IN THE
LACB REGION (LATIN AMERICA AND
THE CARIBBEAN)****Барабаш О. В.,**

кандидат філософських наук, доцент,
докторант, Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна),
e-mail: Oleg.V.Barabash@gmail.com,
<http://orcid.org/0000-0001-8479-8926>

Barabash O. V.,

Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor, Doctoral Student, Kharkiv
National Pedagogical University named after
G. S. Skovoroda (Kharkiv, Ukraine),
e-mail: Oleg.V.Barabash@gmail.com,
<http://orcid.org/0000-0001-8479-8926>

У статті здійснена спроба з'ясувати змістовні лінії трансформаційних процесів політичних режимів в умовах констатації вичерпаності імпульсу парадигми “кінця історії” й принципово новітніх викликів ліберальній демократії за обставин “кризи пандемії” та в ситуації загального переформатування світу, пошуків сучасних змістів демократії та орієнтирів національного розвитку в країнах ЛАКБ. В роботі використано системний науковий підхід, складові компаративізму, методи міждисциплінарного аналізу та напрацювання політичної феноменології щодо символізації політичного процесу, біхевіористські розуміння основ політичного процесу і сучасного “емоційного капіталізму”. Зроблено висновки, що політичні режими в країнах ЛАКБ будуть націлені, в тому числі, на пошук системоутворюючих ідей з урахуванням ціннісних орієнтирів на місцях, своїх самобутніх уявлень щодо якості майбутнього, їх світоглядного оформлення та інституційного представлення в соціально-політичній дійсності. В цьому контексті значимі виглядають шанси подальшої актуалізації різних проявів демократії участі, демократії не ліберального характеру. Варіативність розвитку політичних режимів може бути пов'язаною і з новими формами партисипативної демократії, що додатково проявить як соціально-провокативні їх проєкції небезпечно популістського гатунку, так і конструктивно-новаторські підходи і рішення, що окреслять потенціал позитивно-результативного характеру.

Ключові слова: політичні режими, парадигма “кінця історії”, демократія, егалітарний конституціоналізм, країни Латинської Америки та Карибського Басейну.

The article attempts to clarify the meaningful lines of transformation processes of political regimes in the conditions of exhaustion

of the “end of history” paradigm impulse and fundamentally new challenges of liberal democracy in the circumstances of the “pandemic crisis” and in the situation of general reformatting of the world, search for modern meanings of democracy and guidelines for national development in Latin America and the Caribbean. The paper uses a systematic scientific approach, components of comparativism, methods of interdisciplinary analysis and development of political phenomenology to symbolize the political process, behavioral understanding of the foundations of the political process and modern “emotional capitalism”. It is concluded that political regimes in Latin America and the Caribbean countries will be aimed, inter alia, at finding system-forming ideas taking into account local values, their own ideas about the quality of the future, their worldview and institutional representation in socio-political reality. In this context, the chances of further actualization of various manifestations of participatory democracy, democracy of a non-liberal nature, look significant. The variability of the development of political regimes can be associated with new forms of participatory democracy, which will additionally show both their socially provocative projections of a dangerously populist nature and constructively innovative approaches and decisions that outline the potential for a positive and effective nature.

Keywords: political regimes, end-of-history paradigm, democracy, egalitarian constitutionalism, Latin America and the Caribbean.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями “Криза пандемії” на свій особливий лад ніби тестує сучасні держави, окремі соціальні інститути, і загалом, готовність людства до непередбачуваності викликів майбутності. Хоча ситуація з представленням та поширенням вірусу COVID-19 поступово набуває нової якості — “фону буття” й залишається не визначеною щодо змісту, форм, тривалості його присутності, і відповідно, характеру та масштабів подальших загроз, тим не менш, вже є певні підсумки щодо ефективності протистояння вірусу на різних рівнях, і, в тому числі в широких контекстах дієвості політичних режимів, мобільності управлінських державних структур, відповідності системних інституційно-правових підвалин усім сумарним здатностям подолання нагальних кризових явищ різного гатунку. У поєднанні з глобальними процесами переформування світу і пошуками перспектив розвитку на парадигмально-засадничому рівні з вираженими їх особливостями, в тому числі, на регіональному рівні і з не звичайною оцінкою вже усталених та усвідомлених науково-практичних результатів, дані щодо проходження “траси вірусу” державами і регіонами, на наш погляд дозволяють, щонайменше, окреслити як поля набуття нового досвіду, так і аспекти актуалізації проблемності найближчого часу. В цьому відношенні розгляд окремих ракурсів розвитку ситуації в країнах Латинської Америки та Карибського Басейну (ЛАКБ) і у прив'язці до ролі парадигми “кінця історії”, нам видається науково виправданою.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор Окреслення площини дослідження й формування міждисциплінарного предметного поля націлюють на використання напрацювань представників різних галузей наукового знання. різнопланових теоретико-методологічного підходів. Політичні режими за умов сучасності, підвищеної конфліктності розвитку та представлення явища мережовості політичної комунікації, розроблені в публікаціях вітчизняних науковців Л. І. Кормич, І. Д. Денисенко, М. А. Польового, В. Ю. Карасьова, Г. М. Куц, О. І. Ткача, І. О. Поліщука. Аналіз політичних процесів за використання напрацювань соціології влади і концепту неопатрімоніалізму представлено в роботах О. А. Фісуна, Стосовно ж безпосередньої уваги до контекстів сучасного розвитку політичних режимів в країнах Латинської Америки та Карибського Басейну системно-аналітичний підхід задіяно в дослідженнях закордонних науковців Б. Геддес, Л. Даймонда, А. Перес-Ліньяна, С. Мейнворінга, П. Блокера, Е. Бецевича, А. Пшеворського, М. Мана, Р. Беллами, Р. Гаргарелли, З. В. Івановського, Г. Л. Негретто, Т. О. Воротнікової, Е. С. Кортеса, А. Люрманн та С. І. Ліндберг, Х. Корралеса, Х. Л. К. Монтеро, А. Ліссідіні. В роботі використані також стат. дані Р. Інглхарт та К. Вельцеля, окремих міжнародних фондів і дослідницьких установ.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття Трансформації політичних режимів в умовах констатації вичерпаності імпульсу парадигми “кінця історії” й принципово новітніх викликів ліберальній демократії за обставин перерформатування світу, пошуків сучасних змістів демократії та орієнтирів національного розвитку в країнах ЛАКБ — ці частини загальної проблеми політичні режими в їх загальній перспективі є дослідницькою площиною даної публікації.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) Мета даної роботи — з'ясувати окремі лінії трансформаційних процесів сучасності та їх ключову змістовну сутність в прив'язці до тематики стану політичних режимів в країнах Латинської Америки та Карибського Басейну (ЛАКБ). Завдання — проаналізувати ефективність реакцій політичних режимів в регіоні на загрози пандемії коронавірусу з виходом на перспективи їх подальшого розвитку в контексті огляду на політичні процеси в США, констатації там окремими авторами затухання імпульсу парадигми “кінця історії” та пошуків нових основ парадигмального характеру, визначити поля актуалізації проблемності щодо перспектив демократії в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів Нова книга Ендрю Бацевича, науковця Бостонського університету [4], представляє усвідомлену й у концептуальній манері виражену позицію щодо зміни парадигми розбудови стосунків зі світом найпотужнішої держави сучасності — США. З цією точкою зору, політичну еліту, загалом істеблішмент країни, впродовж останніх

десятиліть поєднувала впевненість у душі відомої статті Ф. Фукуями [6], що після перемоги у “холодній війні” над СРСР і з подоланням, таким чином, головної альтернативи ліберально-демократичному способу життя, позначився кінцевий пункт “прибуття історії” — “кінець історії” став невідворотним в подальшій канві ствердження ідей й соціально-правових стандартів, що вибудовані у США. Месіанське завдання країни, що власне й створювалась з огляду на її особливе призначення Богом як “Граду на Пагорбі” усвідомлювалось і надалі в ключі виключності держави й її політичної нації щодо значення у світовій історії [8]. США добровільно поклали на себе обов'язок поширення й закріплення ліберальної демократії в усьому світі. На думку Е. Бацевича, на сьогодні вже стало очевидним, що не вірно представлена стратегія саме розбудови стосунків із світом, особливо після неоднозначних за результатами безпосередніх військових впливів в Іраку та Афганістані (як колишній військовий і учасник подій, Е. Бацевич є достеменно обізнаний з подробицями операцій), зрештою призвела до марнування й розтрати результатів (Squandered) згаданої перемоги. Імпульс самої парадигми “кінця історії” визнається вичерпаним — **США мають подбати про напрацювання щодо ролі країни в нових координатах світоглядного характеру, а інші країни навчитись (в тому числі у військовий спосіб — геополітика на максимі передбачає і таку ступінь критицизму ситуації з катастрофічністю сценаріїв перетинів й відстоювань інтересів) самостійно боронити себе.** І хоча Е. Бацевич, як прихильник Демократичної партії США, що стало традиційним для її шанувальників, критично ставиться до постаті республіканця Д. Трампа, щодо перерформатування зовнішньополітичної доктрини країни, особливо після заяв Президента США щодо виведення контингентів або скорочення військової присутності країни в Афганістані, Іраку, Німеччині, проглядається змістовне спів-пряження у розумінні інтересів Сполучених Штатів у їх новітній варіації. У який спосіб буде сформовано остаточне бачення ролі й місця США в світовій політиці, перспективи різного характеру, покажуть вже подальші політичні події, науково-теоретичні напрацювання безпосередньо в Америці, але навіть за вже представлених й реалізованих підходів, можна у проєкції, в тому числі, на політико-правову дійсність в країнах ЛАКБ, окреслити ланки проблематизації розвитку, позначити контури місць змістовної актуалізації наукової уваги.

Домінуюча щодо розуміння головного вектору трансформаційних зрушень, стратегічна у державотворчих процесах лінія в країнах ЛАКБ (з точки зору представників наукового світу Заходу) виходила з визнання моделі держави, політичного режиму, політичної системи і самого підходу розбудови основ суспільного життя в США з його активною роллю “пробудженого” ліберально-демократичними цінностями громадянського суспільства, демократією відповідного гатунку у якості відпрацьованого досвідом безумовного орієнтиру. Зре-

штою, всі класифікації політичних режимів на підґрунті аналізу місцевих процесів спів-відносились зі взірцями північноамериканського походження, а на їх фоні з'явилися теоретичні напрацювання з оцінкою політичних режимів в країнах ЛАКБ, що визначались як “дефектні демократії”, “демократії з прикметниками”, “не-ліберальні демократії”, “деліберативні демократії”, інші. Країни регіону надавали й широку емпіричну базу дослідження траєкторій так званих транзитів влади, технологій використання виборчих або більш широкого й специфічного спектру політико-правових маніпуляцій задля збереження, посилення влади окремих акторів, тощо, що на шляху до ліберальної демократії сприймалось у дусі розуміння “складнощі зростання” і породило цілий пласт наукової літератури щодо тимчасових можливостей коливань політичних режимів в напрямку авторитаризму з певними представленнями модифікацій автократії. Зрештою, за такої змістовної заданості розуміння розвитку, і дещо переінакшуючи відомий висновок дослідниці тематики політичних режимів в країнах ЛАКБ Барбари Геддес, можемо додати, що кожен авторитарний режим є не тільки по своєму унікальним, але є і на свій лад нещасним та недосконалим на шляху до реалізації взірцевих стандартів. Загалом, саме в парадигмі “кінця історії” аналізувались різноманітні аспекти процесу руху і з залученням деталізованого, значного за обсягом фактичного матеріалу в окремих країнах та на основі новітніх методів матаналізу, тощо. Це дозволяло прорахувати як інституціонально-правові рішення й коефіцієнти подальших ймовірностей, так і деталізувати уявлення про значення “ефекту дифузії” щодо тональностей взаємозв’язку політичних процесів у сусідніх державах, важливості формування ціннісних установ й форматування каналів їх інституційного представлення в політичному житті, інше. Так, скажімо, за аналітичними підрахунками А. Перес-Ліньяна та С. Мейнворінга ствердження ліберальної демократії сприяє не просто немонопартійна система, представлена не більш ніж 3 партіями, а така, в якій сила партій щодо впливу на процес пов’язується з авторитетністю, вираженою і терміном діяльності; до 18 років, між 18 та 84 років, та більш ніж 84 роки — **тривала підтримка партій людьми є суттєвим чинником відтворення розуміння й реалізації запитів виборців [11]**. Сама наявність традиції розвитку в напрямку демократизації ліберально-демократичного характеру визнається згаданими авторами одним з вирішальних факторів непорушності вектору змін. (У цьому смислі особливими видаються досвід Чилі та Уругваю, що до 1973 року мали досвід ствердження окремих запроваджень демократичного характеру та Коста-Ріки, Колумбії й Венесуели, країн, які ступили на шлях ліберальної демократизації способу життя ще до початку так званої “третьої хвилі” у 1978 р., відповідно, з моменту прийняття нової Конституції — Constitución Política de Costa Rica, що вступила в дію 7 листопада 1949 р., та відсторонення від влади в Колумбії 1957 р. генерала Густаво Рохаса Пінільї, й січневого повстання про-

ти диктатури генерала Маркоса Переса Хіменеса і відновлення представницької демократії 1958 р. в Венесуелі.)

Протистояння пандемії в регіоні, за першими підсумками, найбільш успішно вдається в двох країнах, що певний час визнаються усталеними й повноцінними консолідованими демократіями — в Коста-Ріці та Уругваї (full democracy [5] в минулому році з усього регіону тільки Коста-Ріка, Суринам та Уругвай мали “відкриті громадянські простори”) [13], що має свідчити про ефективність протистояння і загрозам подібної якості перш за все ліберальних демократій. Як позначає А. Ліссідіні, як і більшість урядів, уряд Уругваю своєчасно створив комітет наукових експертів націлений на динамічне й швидке реагування щодо розвитку ситуації, але іншим центральним системним аспектом є наявність комплексної системи охорони здоров’я, “Ключ до відносного уругвайського “успіху”, як і у випадку з Коста-Рікою, криється в інституціональній цілісності й політичній культурі, що є схильною до політичної згоди” [3]. Представники особливо відповідальних верств (еліт) працюють узгоджено й конструктивно на кінцевий необхідний для всієї країни результат, зосередившись на підключенні всіх можливих ресурсів медичного й іншого допоміжного (роз’яснювального) характеру — в Уругваї навіть не вводились ніякі нормативно оформлені обмеження щодо пересування. Втім, відзначимо й суттєві особливості саме цих країн: соціально-демографічні і географічні змінні грають на користь позитивності ситуації, країни не великі за територією й не численні за населенням, що надає додаткові можливості владі тримати ситуацію під контролем. За даними, що пропонує The New York Times [15], непропорційно (щодо загальної кількості населення) важкою з поширенням коронавірусу залишається картина в США, Бразилії та Росії (дані на 30.06.2020), тобто очолює цей список держава, що вже тривалий час позиціюється у якості лідера демократичного світу (хоча за Democracy Index 2019 позначається як flawed democracy) [5], за якою розташувався регіональний надпотужний економічний гравець з не повною, не консолідованою демократією (flawed democracy) [5]. Конфліктні ситуації й протестність в США також щодо заперечення расової дискримінації у будь-якому вигляді і похідне знесення пам’ятників, в тому числі, “отців-засновників” держави, що можуть бути запідозрені у расизмі, є зараз додатковим фактором, що може, зрештою, додати критицизму до ліберальної демократії північноамериканського гатунку як орієнтиру ідеальності. На нашу думку, несподівані складнощі США сьогодення актуалізують питання щодо моделі державності у її спів-пряжінні з розумінням демократії. Дослідження ціннісно-орієнтаційних установ людей в країнах ЛАКБ засвідчують колективістські їх спрямування на традиціоналістському підґрунті, що певною мірою проявляє контра-ходу підвалинам соціалізованих практик з вираженими індивідуалістськими прагненнями, що є поширеними в Сполучених Штатах [10]. З виходом на широко представлені в науковому середовищі та

масових запитів людей регіону сподівання щодо реалізацією державою суспільно-контрактованого зобов'язання по наданню якісних послуг на безпеку, соціальну захищеність, якісну та доступну медицину, безкоштовну вищу освіту, забезпечення справедливості і збереження традиціоналістського способу життя країнах й відповідні їм інституційно-регуляторні системні “налаштування” — *так* простежується певна лінія на пошук своєї унікальної й демократичної на свій лад, із залученням ще звичаєво представлених механізмів (*cabildo abierto*, тощо) елементів партисипативного підключення більшості для вирішення суспільних проблем. Аргентинський конституціоналіст Р. Гаргарелла підкреслює, що в можливому нормативному проекті, який розробляється з урахуванням місцевих соціокультурних практик і цінностей — егалітарний конституціоналізм, бачиться перспектива реалізації 2-х найбільших обітниць ще тих особистостей, хто воював за незалежність місцевих народів: запит на колективне самоврядування, що розумілось як обов'язок участі в публічних рішеннях та вимога захисту індивідуальної автономії [7, с. 197-198]. Поточний стан справ визначається ж як “фундаментальна відсутність” загалом концепції, що здатна неухильно дотримуватись двох позначених ідеалів послідовно і одночасно. “За суттю, консервативний проект відхиляв обидва ідеали водночас, а два інші — *тобто радикальний та ліберальний — притримувались одного з них, але заперечував інший. Таким чином, не вистачає бачення, яке б захищало обидва ідеали послідовно*” [7, с. 198]. Щодо позначення ролі держави на фоні усіх останніх трансформаційних процесів у світі і регіоні, представник академічних кіл Барселони Е. С. Кортес виділяє ту константу, яка, з його точки зору, визначить розвиток подальших державотворчих процесів в країнах ЛАКБ, що будуть також змістом політичних процесів майбутності: “Державний сектор і універсальний соціальний захист — *центр будь-якого політичного проекту в регіоні. Цей процес має початися у короткостроковій перспективі, щоб надати можливість пожинути плоди в перспективі середньо- й довгострокових*” [9].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку За ситуації можливих коректив щодо бачення перспектив майбутності парадигмального характеру в світі, в США — в тому числі у згаданих варіації затування імпульсу парадигми “кінця світу” з її торжеством ліберальної демократії, політичні режими в країнах ЛАКБ будуть націлені, в тому числі, на пошук системоутворюючих ідей з урахуванням ціннісних орієнтирів на місцях, самобутніх уявлень щодо якості майбутнього, їх світоглядного оформлення та інституційного представлення в соціально-політичній дійсності. В цьому контексті значними виглядають шанси подальшої актуалізації різних проявів демократії участі, демократії не ліберального характеру. (Прояви демократії не ліберального характеру вже певний час трапляються і в країнах переважно ліберально-демократичної Європи: так, скажімо, 29.11.2009 році в Швейцарії

відбувся референдум щодо заборони будівництва в країні мусульманських мінаретів — він був демократичним, але не ліберальним за змістом, в країні проживають більш ніж 400 тис. мусульман.) На підґрунті загострення соціальної проблемності в піст-пандемічній реальності та за доби “емоційного капіталізму” з окремою суттєвою проблемою свідомого продукування неправди [12], варіативність розвитку політичних режимів може бути пов'язаною і з новими формами партисипативної демократії, що додатково проявить як соціально-провокативні їх проекції небезпечно популістського гатунку, так і конструктивно-новаторські підходи і рішення, що окреслять потенціал позитивно-результативного характеру.

Список використаних джерел.

1. Adam Przeworski Democracy and Economic Development [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://pdfs.semanticscholar.org/2675/792b4b3806af246ba811c9bfd13c3525a1.pdf>
URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/world/coronavirus-maps.html>
2. Alberto Coddou Mc Manus Latin American constitutionalism, 1810-2010: the engine room of the constitution Estudios Constitucionales, Año 12, N° 2, 2014, pp. 315-322.
3. Alicia Lissidini Uruguay, ¿Un Oasis En Peligro? 24 junio 2020 URL: <http://agendapublica.elpais.com/uruguay-un-oasis-en-peligro/>
4. Andrew J. Bacevich THE AGE OF ILLUSIONS How America Squandered Its Cold War Victory Metropolitan Books Henry Holt and Co. 2020. 256 P.
5. Democracy Index 2019 A year of democratic setbacks and popular protest A report by The Economist Intelligence Unit URL: <https://www.in.gr/wp-content/uploads/2020/01/Democracy-Index-2019.pdf>
6. Francis Fujuyama El fin de la historia URL: https://www.alianzaeditorial.es/minisites/manual_web/3491295/CAP8/1_FindelaHistoria.pdf
7. Gargarella R. Latin American Constitutionalism, 1810-2010: The Engine Room Of The Constitution. Oxford; New York: Oxford University Press, 2013. 282 P.
8. Hernán Garcés Bacevich: «Con Trump Termina El Cuarto De Siglo De El Fin De La Historia» 27 Junio 2020 Url: <http://agendapublica.elpais.com/bacevich-con-trump-termina-el-cuarto-de-siglo-de-el-fin-de-la-historia/>
9. Hernán Saenz Cortés Oportunidad Para Construir Una Nueva Década En América Latina Y El Caribe 26 Mayo 2020 Url: <http://agendapublica.elpais.com/oportunidad-para-construir-una-nueva-decada-en-america-latina-y-el-caribe/>
10. Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2014. World Values Survey: Round Six - Country-Pooled Datafile Version: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.
11. Scott Mainwaring Anibal Perez-Linan Regime legacies and democratization: Explaining variance in the level of democracy in Latin America, 1978-2004 URL: https://www.researchgate.net/publication/254634353_Regime_legacies_and_democratization_Explaining_variance_in_the_level_of_democracy_in_Latin_America_1978-2004
12. Víctor Javier Vázquez El Problema Constitucional De La Falsedad 10 mayo 2020 URL: <http://agendapublica.elpais.com/el-problema-constitucional-de-la-falsedad/>
13. URL: <https://www.civicus.org/index.php/state-of-civil-society-report-2019>
14. URL: <https://www.gub.uy/ministerio-salud-publica/institucional/normativa/ordenanza-230020-crease-comite-expertos-cientificos-gestion-crisis>
15. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/world/coronavirus-maps.html>